

ŽIRAFÁ V NESNÁZÍCH

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Kdo je to „uprchlík“?

Uprchlíka definuje Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků z roku 1951 „jako člověka, který má **opodstatněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo politickému přesvědčení**“. Každý, kdo o sobě tvrdí, že je uprchlíkem, může zažádat o mezinárodní ochranu (azyl), ale ne každý žadatel o azyl je uznán uprchlíkem – na tento status neexistuje právní nárok a rozhoduje se o něm na základě právní úpravy země, ve které uprchlík o azyl požádá. Uprchlík je ale především člověk, který z výše uvedených důvodů opustil svou zemi, příbuzné, přátele a místa, kde byl zvyklý žít, a vydal se hledat bezpečnější místo k životu.

Ať už je uprchlík na cestě, nebo **už v zemi, kde zažádá o mezinárodní ochranu, nepřestává mít základní lidské potřeby jako my všichni**. Vedle základních potřeb, jako je jídlo, spánek, pocit bezpečí, mezi ně patří potřeba rodinného života, soběstačnosti, fungující komunikace, zachování lidské důstojnosti, zaměstnání a smysluplné činnosti a potřeba někam patřit.

V českých podmínkách je cesta k naplnění těchto potřeb dlouhá, obtížná a pro některé žadatele nedosažitelná. Žadatel o azyl může legálně v ČR pracovat až po 12 měsících od podání žádosti. Mezitím je odkázán na sociální systém, což mu znemožňuje naplnění mnoha z výše uvedených potřeb. Možnosti získat azyl jsou u nás navíc velmi omezené – v roce 2018 ho u nás získalo 47 žadatelů.

Dá se říci, že uprchlík opustí svůj domov, někdy i rodinu, prodá všechnen svůj majetek a investuje všechny prostředky do cesty za lepším životem. Vzhledem k možnostem, které mu ČR nabízí, je jeho budoucnost velmi nejistá – na výsledek azylového řízení může čekat i několik let, kdy žije v nejistotě, co s ním bude dál a kde jeho životní pouť skončí.

Přičteme-li k tomuto stavu ještě psychická traumata způsobená válkou, útekem nebo zkušeností nelegálního migranta, je jasné, život uprchlíka je velmi frustrující a obtížný.

2. Co je „azyl“?

Azyl – nově se užívá termín **mezinárodní ochrana** – zajišťuje bezpečí lidem prchajícím z výše uvedených důvodů ze své vlasti. Úspěšný žadatel o azyl se nazývá **azylant**. Po dobu, kdy jeho mezinárodní ochrana trvá, získá v ČR trvalý pobyt a podobná práva a povinnosti jako občané ČR s několika výjimkami. Těmi jsou volební právo, zastávání některých veřejných funkcí nebo možnost sloužit v ozbrojených složkách a Armádě ČR. Žadatelé o azyl můžou získat místo azylu i tzv. **doplňkovou ochranu**, která se uděluje zpravidla na 1 až 3 roky. V roce 2018 získalo tuto dočasnou formu ochrany 117 žadatelů.

Státy, které poskytují ochranu uprchlíkům, se nazývají **hostitelské země**. Většina uprchlíků hledá ochranu v zemích sousedících s jejich domovským státem. Často žijí v uprchlických táborech, kde čekají na dobu, kdy se podmínky v jejich vlasti zlepší natolik, že pro ně návrat již bude bezpečný.

3. Dá se říci, z jakých zemí, případně regionů, lidé nejčastěji utíkají a proč?

Nejčastější příčinou, proč lidé masově opouštějí své domovy, je **mezinárodní konflikt nebo občanská válka**. Část uprchlíků pochází ze zemí, kde **politický režim** své odpůrce či jiné nežádoucí osoby pronásleduje a perzekvuje.

Ve světě bylo v roce 2018 nuceno opustit své domovy téměř 70,8 milionů lidí. To je nejvyšší počet osob od konce 2. světové války. Novější oficiální statistiky zatím nejsou dostupné, ale dá se předpokládat, že v roce 2019 došlo k dalšímu nárůstu. Do

Evropy v roce 2018 zamířil pouhý zlomek z nich – o azyl tu požádalo podle UNHCR přibližně 3,5 milionů osob, z jejichž žádostí bude podle dřívějších statistik pravděpodobně vyřízena kladně necelá polovina.

Podle Eurostatu přicházelo v roce 2018 nejvíce žadatelů o azyl z následujících zemí (v sestupném pořadí, procenta vyjadřují podíl z celkového počtu žádostí): Sýrie (27,8 %), Afghánistán (15,2 %), Irák (10,5 %). Syřanů, kteří utíkají ze země postižené válkou, bylo v minulém roce ze všech žadatelů nejvíc – něco přes 362 tisíc osob. Z Afghánistánu zase utíkají zejména lidé, kteří v minulých 15 letech pracovali pro mezinárodní společenství a kterým nyní při postupném návratu Tálibánu k moci hrozí pronásledování.

4. Kolik uprchlíků žije v ČR?

Podle poslední statistiky o počtech žadatelů o azyl a uznaných azylantů zpracované Českým statistickým úřadem požádalo v České republice o azyl od roku 1990 do prosince 2018 celkem 82 128 osob. Azyl je průměrně udělen 2,99 % žadatelům. Statistiky počtů žadatelů a udělených azylů v jednotlivých letech jsou publikovány každý rok na internetových stránkách Ministerstva vnitra České republiky nebo na stránkách Českého statistického úřadu.

5. Jaké národnosti jsou uprchlíci v ČR nejčastěji?

K 31. prosinci 2018 bylo v České republice evidováno 2407 osob s platnou mezinárodní ochranou (azylantů). Nejvíc z nich pocházelo z Ukrajiny, Gruzie, Arménie, Ázerbájdžánu a Vietnamu. Celkově bylo nejčastěji vyhověno ukrajinským a syrským žádostem, dále pak získalo mezinárodní ochranu několik občanů Ruska, Ázerbájdžánu a Iráku.

V roce 2018 požádalo v ČR o mezinárodní ochranu podle statistiky Ministerstva vnitra ČR celkem 1702 osob, z toho byl azyl udělen 47 osobám a celkem 117 osob dostalo tzv. doplňkovou ochranu (možnost setrvat v ČR po dobu 1–3 let, dokud nepominou důvody žádosti). Na prvních třech místech podle státní příslušnosti se nacházeli žadatelé z Ukrajiny (435 žadatelů) a dále z Gruzie a Arménie (129 žadatelů), Ázerbájdžánu (127 žadatelů) a Vietnamu (82 žadatelů).

6. Jak žijí lidé v detenčních a azylových zařízeních v České republice?

Problémem uprchlíků v ČR je zejména vstup do azylového řízení – ať již přistanou na letišti, které je schengenskou hranicí, nebo dojde k jejich zadržení ze strany policie jinde na území. **Neexistují žádná uprchlická nebo humanitární víza pro uprchlíky**, neexistuje tedy legální cesta jejich příchodu. V případě, že do ČR dorazí, je s nimi zacházeno jako s nelegálními migranty a jejich právo požádat o mezinárodní ochranu (azyl) je na policii realizováno velmi netransparentně a podle mého názoru v rozporu s mezinárodním právem. V detenci platí zákonná sedmidenní lhůta, po jejímž uplynutí nemohou cizinci o azyl požádat; setkáváme se běžně s propadlými lhůtami a tvrzením uprchlíků, že jejich žádost nebyla vůbec zaregistrována. Máme několik případů nezletilých uprchlíků bez doprovodu, jejichž žádost o mezinárodní ochranu nebyl odbor azylové a migrační politiky několik měsíců schopen nebo ochoten přijmout.

V detenci jsou životní podmínky uprchlíků a cizinců uspokojivé, pokud jsou jich tak nízké počty jako v poslední době (58 osob ve všech třech detencích k prosinci 2018). V případě hromadného příchodu většího počtu lidí však nebyl stát v létě 2015 schopen adekvátně zareagovat tak, aby nedocházelo k excesům ze strany policie, aby byly zajištěny základní hygienické potřeby, přístup k právní pomoci atd. Je otázkou, jestli v případě náhlého příchodu většího počtu osob budou úřady schopné zareagovat lépe než v létě 2015. Přetrvává též problém, že **cizinci v detenci mají povinnost hradit náklady detence**, takže absolvují nedůstojné osobní prohlídky, případně odebírání hotovosti, i nadále je problémem nerespektování povinnosti státu podle směrnic práva EU poskytnout zajištěným osobám a žadatelům o azyl bezplatnou právní pomoc. Ta je stále realizována nevládními organizacemi z darů od veřejnosti.

V azylových zařízeních jsou životní podmínky žadatelů o mezinárodní ochranu uspokojivé i vzhledem k velmi nízkému počtu uprchlíků. **V uprchlických táborech je jim poskytováno ubytování, strava (nebo dávka na stravu) a základní zdravotnická**

péče. Mají-li u sebe hotovost, jsou povinni za tyto služby platit. Stát opět prozatím nezajišťuje jejich právo na bezplatnou právní pomoc, které vyplývá z práva EU. Očekává se, že k nápravě dojde díky fondům EU.

7. Co nabízí Česká republika žadatelům o azyl? Na co mají nárok, a co si naopak sami platí?

V uprchlických táborech je žadatelům o azyl poskytováno ubytování, strava (nebo dávka na stravu) a základní zdravotnická péče. Mají-li u sebe hotovost, jsou povinni za tyto služby platit. Po krátkodobém pobytu v **přijímacím azylovém zařízení (letiště v Praze Ruzyni nebo Zastávka u Brna)**, po ukončení tzv. karantény, jejímž cílem je zejména realizace lékařských prohlídek a testů, se mohou také rozhodnout k pobytu v soukromí. Zde jim stát může až po dobu tří měsíců přiznat finanční příspěvek na bydlení (v případě jednotlivce 1,6násobek životního minima). **Platí stále zákaz práce pro žadatele o azyl po dobu šesti měsíců od podání žádosti o mezinárodní ochranu.** Poté mohou žadatelé o mezinárodní ochranu v ČR legálně pracovat na základě pracovního povolení, které se uděluje bez ohledu na situaci na trhu práce.

8. Komu je azyl nejčastěji udělován a podle jakých pravidel?

Pravidla pro posouzení žádosti o azyl, která mají prověřit oprávněnost žadatele, si jednotlivé státy stanovují samy svými vnitrostátními předpisy. Signatáři Úmluvy o právním postavení uprchlíků OSN jsou navíc vázáni jejími ustanoveními. Úmluva obsahuje definici uprchlíka a stanovuje základní práva lidí, kteří utíkají ze své vlasti, jako jsou například svoboda vyznání a pohybu, právo na práci, vzdělání a přístup k cestovním dokladům.

V praxi – zejména v hospodářsky vyspělých zemích – je při přijímání žádostí o azyl obtížné rozlišit ekonomické migranty od uprchlíků. O azyl žádají i osoby, které do hostitelské země přicházejí kvůli své špatné finanční situaci, nikoli ze strachu o své bezpečí. Každou žádost o azyl proto příjmové země prověřují a posuzují individuálně.

V případě náhlého masového exodu, který vyvolají například etnické čistky, není možné žádosti posuzovat jednotlivě. Ochrana pak může být udělena členům celé skupiny.

9. Jak fungují mechanismy návratu lidí, u kterých nebyl prokázán nárok na azyl? Kolik takových vrátilo například Německo?

Návraty neúspěšných žadatelů o azyl a migrantů bez povolení k pobytu probíhají v režii státu, často za použití detence (např. Bělá-Jezová), která slouží k zajištění realizace nedobrovolného návratu. Většina návratů probíhá letecky po vyřízení cestovního dokladu pro navracejícího se cizince. **Dobrovolné návraty bývají často podporovány různými finančními nebo reintegračními programy,** zpravidla je jejich udržitelnost větší a jsou také méně nákladné. Podle mých informací se v loňském roce dobrovolně vrátilo z Německa do zemí původu více než 37 000 osob, počet nedobrovolných návratů se zatím pouze odhaduje.

10. Kdo se problematikou uprchlíků v ČR zabývá?

Za ochranu uprchlíků nesou odpovědnost v první řadě vlády hostitelských zemí, tedy i vláda ČR. Tuto povinnost se zavázalo dodržovat 140 zemí, které podepsaly Úmluvu o právním postavení uprchlíků OSN. Kontrolu nad dodržováním těchto práv vykonává Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR).

Kromě vlád hostitelských zemí a UNHCR se na pomoci uprchlíkům podílí celá řada dalších organizací, viz Odkazy a kontakty níže. Tyto organizace nabízejí uprchlíkům například právní a sociální poradenství v konkrétních situacích nebo se věnují osvětě a prosazování legislativních změn ve prospěch nelegálních migrantů. Rozhodování o udělení mezinárodní ochrany spadá v Česku do kompetence ministerstva vnitra.

Odpovědi vypracovali:

Hana Daňková, Člověk v tísni, o. p. s.

Martin Rozumek, Organizace pro pomoc uprchlíkům (otázky č. 6, 7, a 8)

Použité zdroje:

ČSÚ: Cizinci – mezinárodní ochrana. Dostupné na

https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_rizeni_azyl#cr.

ČSÚ: Koncepce integrace cizinců. Dostupné na

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/cizinci_uvod.

DR Congo: UN Report Exposes Grave Crimes. Dostupné na

<http://www.hrw.org/news/2010/10/01/dr-congo-unreportexposes-grave-crimes>.

EUROSTAT – statistika žadatelů o azyl v EU 2013, 2014. Dostupné na

[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Countries_of_origin_of_\(non-EU\)_asylum_seekers_in_the_EU-28_Member_States,_2013_and_2014_YB15_III.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Countries_of_origin_of_(non-EU)_asylum_seekers_in_the_EU-28_Member_States,_2013_and_2014_YB15_III.png).

EXNEROVÁ, V. a kol.: Globální bezpečnost a rozvoj. Dostupné na

http://www.rozvojovka.cz/globalni-bezpecnostarozvoj_226_21.htm.

LINDNER, T.: Život je válka. Dostupné na

<http://respekt.ihned.cz/c1-46084640-zivot-je-valka>.

OSN: Úmluvy OSN o právním postavení uprchlíků. Informační centrum OSN v Praze. Dostupné na

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/uprchlici.pdf>.

UNHCR: Mezinárodní ochrana v ČR 2014. Dostupné na

<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladniinformace/statistiky/2014.html>.

Odkazy:

Centrum pro integraci cizinců, z. s.

www.cicpraha.org

Člověk v tísni, o. p. s.

www.clovekvtisni.cz

InBáze

www.inbaze.cz

International Organization for Migration

www.iom.cz

Mapa a aktuální statistiky migrace do Evropy na stránkách UNHCR

<http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>

META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů

www.meta-ops.cz

Multikulturální centrum Praha

www.migraceonline.cz

Organizace pro pomoc uprchlíkům

www.opu.cz

Poradna pro integraci

<http://p-p-i.cz/>

Sdružení občanů zabývajících se emigranty

www.soze.cz

Sdružení pro integraci a migraci

www.migrace.com

Doporučená literatura:

BARTOŠOVÁ, A.; BARŠA, P.: *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Masarykova univerzita, Brno 2005.*

International Migration Outlook 2015 od OECD. Dostupné online na http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/social-issues-migration-health/international-migration--outlook-2015_migr_outlook-2015-en#page11.

Kol. autorů: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Masarykova univerzita, Brno 2005.

Kol. autorů: Migrace do ČR. Člověk v tísni, o. p. s., Praha 2007.

Kol. autorů: Nejen čísla. Vzdělávací materiál týkající se migrace a azylu v Evropě. ION

Kol. autorů: Neregulární pobyt cizinců v ČR: Problémy a jejich řešení. Člověk v tísni, o. p. s., Multikulturální centrum Praha, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Poradna pro uprchlíky, Praha 2008.

Migration Policy Institut, Migration Data Hub, 2013. Dostupné online na <http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/international-migration-statistics>.

PLEŠINGER, v.: kniha kongra: výpravy k srdci temnot. Jota, Praha 2007.

Ředitelé OPU a slovenské Ligy pro lidská práva představili návrh pro země V4 na postup v uprchlické krizi. Dostupné on-line na <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/reditele-opu-a-slovenske-ligy-pro-ludska-prava-predstavili-navrh-pro-zeme-v4-na-postup-v-uprchlicke-krizi>

STOJANOV, R.; NOVOSÁK, J.: Migrace místo pomoci? Remitence a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje. Mezinárodní vztahy, 43 (1), 38–77, Praha 2008.

ŠIŠKOVÁ, T.: Menšiny a migranti v České republice. Portál, Praha 2001.

TOŽIČKA, T. a kol.: Příliš vzdálené cíle. Rozvojové cíle tisíciletí. Manuál globálního rozvojového vzdělávání. Educon, Praha 2008.

UNHCR: Data o žadatelích o mezinárodní ochranu/uprchlících. Dostupné online na <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4d6.html>.

UNHCR, Brusel 2009. Dostupné online na <http://www.unhcr.org/numbers-toolkit/Manuals/NJN-FINAL-CZ.pdf>.

Poslední aktualizace: 01/2020